

Gravstenen over Hans Christensen og Mette Christensdatter. Midt på stenen ses inskriptionen over Hans og Mette, mens rester af det ældre tekstbånd løber langs med stenens sider.

Historien bag en gravsten fra 1666

Der er ikke så ofte, at man som arkæolog finder genstande med tekst, men i sommeren 2019 fandt arkæologer fra Nordjyllands Historiske Museum to store gravsten i Algade ud for Budolfi Kirkes søndre korsarm. De har oprindeligt ligget indenfor i kirkens gulv, men er sidenhen blevet flyttet ud på kirkegården i forbindelse med en renovering af kirken i 1899.

Den største gravsten var oprindeligt lagt over toldinspektør Peder Pedersen, der døde i 1677, og dennes hustru Johanne Sørensdatter Weibye, der levede frem til 1706. Denne artikel har dog fokus på den anden og lidt mindre gravsten fra fundet. Sammenholdt med skriftlige kilder åbner den nemlig op for et interessant indblik i to menneskers liv og død i anden halvdel af 1600-tallets Aalborg.

Handelsmanden Hans Christensen og dennes gudsfrygtige hustru

Gravstenen består i dag af 11 fragmenter, og selv om dele af stenen mangler, kan man stadig læse hovedparten af teksten ganske tydeligt. Den er oprindeligt lagt over Hans Christensen, handelsmand i Aalborg, samt dennes hustru, en dydig og gudsfrygtig kvinde, ved navn Mette Chrestensdatter. Desuden nævnes dato og årstal for begges død: Hans dør 23. august 1666, og Mette dør 20. marts 1680.

Foruden teksten er gravstenen også forsynet med Hans Christensens bomærke, et kristusmonogram bestående af bogstaverne IHS, som betyder Jesus menneskes frelser, samt et billedfelt med en henslængt yngling. I hånden holder ynglingen et timeglas,

og han hviler sin ene albue på et kranie. Sidstnævnte er klassiske symboler på tidens gang og altings forgængelighed og dermed en formaning om at leve et liv i overensstemmelse med de kristne dyder og således tage vare på sin sjæl i det hinsides. Langs stenens sider løber desuden et indskriftbånd med gotiske minuskler (små bogstaver), og i det ene hjørne er der udhugget en engel.

Nu var hverken Hans Christensen eller Mette Chrestensdatter ualmindelige navne i 1600-tallet, men oplysningerne om giftermålet og deres dødsdage gør det muligt at koble det arkæologiske fund med oplysninger fra forskellige skriftlige kilder.

Hvordan Hans Christensen og Mette Christensdatter Pallis mødtes, kan vi kun gisne om. Vi ved dog fra kirkebogen fra Budolfi Kirke, at de forlover sig 2. november 1661, at der bliver lyst over dem i kirken 1. juledag samme år, og at de gifter sig i fastelavnssøndag 9. februar 1662.

I kirkebogen staves Mettes navn, som i de fleste anvendte kilder, Mette Christensdatter, og den afslører desuden, at hun også lyder navnet Pallis.

Huset på Torvet

I den første tid bor parret et ikke nærmere angivet sted i Budolfi Sogn, hvor de får datteren Elle, der bliver døbt i Budolfi Kirke 19. december 1662. Men i Aalborg bys tingbog kan man læse, at Hans Christensen 13. juli 1663 køber en ejendom på Gammeltorv af Thalke Thomasdatter, enken efter Henrik Grotum, som var død tidligere på året.

Hans Christensen og Henrik Grotum kendte tilsyneladende hinanden ret godt, for ved Hans og Mettes forlovelse står angivet *Hans Christensen til Henrik Grotum*, og ved Elles dåb i december 1662 er Henrik den ene af de fire faddere. Henrik Grotum var handelsmand, og Hans Christensen har måske været købmandslærling eller handelsbetjent hos Henrik, inden han etablerede sin egen forretning.

Hvorom alting er, så køber Hans Christensen ejendommen på Torvet af Thalke Thomasdatter, hvor hovedhuset, et 13 bindinger langt bindingsværkshus med gavl mod Gammeltorv, kommer til at danne rammen for Hans og Mettes liv sammen.

Hvordan parret indrettede deres fælles hjem, kan vi få en ganske god idé om igennem skiftet, der blev lavet efter Hans Christensens død i 1666, tre år efter huskøbet. Her findes en vurdering af hans møbler i de enkelte rum. I stueetagen ud til Gammeltorv lå en krambod, og på første sal herover var den fine stue, som var

Strandstien med
Ravnborgs Gaard

indrettet med blandt andet et grønt hjørneskab, et egebord med sort intarsia, læderbetrukne stole, to små stole med grønt betræk, et lille bord med stenplade samt flere skabe forsynet med låse.

Der har formodentligt også været faste vægbænke og paneler tilsvarende dem, der kan ses i Aalborgstuen fra 1602 i udstillingen på Aalborg Historiske Museum. Der nævnes i hvert tilfælde adskillige bænkedyner og bænkehwynder i skiftet, og da huset knap 30 år tidligere indgik som pant i en gældssag, fik panthaveren tildømt gården med paneler og bænke.

Huset havde foruden kramboden og den fine stue også to stuer af mere dagligdagskarakter, som vendte ud til kirken. Desuden indeholdt bygningen en mellemstue, to kamre og i bygningskomplekset var også køkken, bryggers samt en kælder, hvori der blev opbevaret 12 tønder øl.

Hans Christensens købmandsforretning

Fra teksten på gravstenen ved vi, at Hans Christensen ernærede sig som købmand, og skiftet afslører, at han var en driftig en af slagsen, der klarede sig godt trods nedgangstiderne i kølvandet på svenskekrigene i midten af 1600-tallet. Hans forretning var etab-

Foto af bebyggelsen på hjørnet af Gammel Torv og Strandstien taget sidst i 1800-tallet. De yderste fem fag til højre er resterne af det gavllhus hvor Hans og Mette havde deres bolig. Kramboden lå i stueetagen, mens den fine stue var på første sal.

Foto: Aalborg Stadsarkiv

leret senest 1657, for da han i Tingretten 1663 stævner adskillige folk for ubetalte varer, er den ældste gæld for kramgods erhvervet 29. april 1657.

Hans Christensen havde to kramboder, hvorfra han kunne sælge sine varer. Som nævnt lå den ene ganske praktisk i forbindelse med hans hus, og den havde dermed en god placering ud til Gammeltorv. Den anden lå i stueetagen i Johan Budses hus ved Østerå og Stranden. Begge boder var fyldt med klæde, bånd og knapper - så skulle man have nyt tøj, var begge Hans Christensens kramboder et besøg værd.

Ud fra afskrifter af hans regnskabsbøger ved vi, at ud over de lokale aalborgensere, så talte kundekredsen folk fra hele det nordjyske område nord for Limfjorden og sydpå helt ned til Høbro og Mariager. I listen over kreditorer ved Hans' død kan man desuden se, at han skaffede mange af sine varer fra Hamborg, der var en af tidens store handelsbyer.

En velklædt herre

Hans Christensen var også selv særdeles velklædt. I skiftet efter hans død kan vi se, at hans eget tøj var domineret af mørke farver, især sort, brunt og gråt – præcis som datidens mode dikterede. Hans garderobe bestod af forskellige former for bukser, trøjer, kapper og hatte med bånd. Af de for os mere eksotiske indslag var en broget atlaskestrøje med smalle sølvbånd, en pyntekant med frynser til at sætte på støvlekanten og en muffe af odderskind.

For at kunne føre sin forretning må Hans Christensen nødvendigvis have været læse- og skrivekyndig, kunnet føre regnskaber, og han har formodentligt også kunne tale tysk. Hans var også, som det lå i tiden, optaget af den lutherske tro og lære. Ved hans død blev 19 bøger takseret, der ud over en bibel, bestod af værker omhandlende lutheransk lære og moral. Det lille bibliotek indeholdt blandt andet titler som Åndelig brøndspring, Kierligheds maaltid, Guds frygtighedsøffuelser og Fromme Quinders spegel. Man må dog formode, at kun bøger af størst værdi er blevet takseret, mens andre småskrifter ikke er nævnt. Det er derfor ikke utænkeligt, at der også har været mere verdslige skrifter i hjemmet.

Nabostridigheder

I omgivelserne på Gammeltorv får Hans Christensen og Mette Christensensdatter Pallis yderligere to børn: først datteren Dor-

En Nybaler. 292

Annobbbend :
26 Octobr: oc efterfølgende Freedag
paa Konges Døds: og Kongis funderd Dagen
Christen end i Almindelighed: end i Almindelighed

[illegible]

Første side af skiftet over Hans Christensen. Her kan man blandt andet læse navnene på hans tre ældste børn og deres alder ved hans død.

the, der bliver døbt 2. marts 1664 og siden sønnen Christen, der bliver døbt 5. november året efter.

Desværre var tilværelsen i huset på Gammeltorv ikke helt uproblematisk. Der opstår nemlig en tvist mellem Hans Christensen og naboen Simon Jørgensen Weideman, angående forskellige byggerier på begges ejendomme. Hans har ladet en sval, det vil sige en tilbygning, opføre ud til plankeværket mellem de to ejendomme og herved placeret den oven på naboens kældermur. Simon havde derimod bygget et hus og halvtag i skellet, hvorved vandet fra tagdryppet løb ind på Hans Christensens grund.

Sagen bringes for Rådstueretten, men afgøres som voldgiftsag, hvor Simon Jørgensen Weideman tilkendes at skulle betale 50 slettedaler til Hans Christensen, mens Hans derimod skulle rive tilbygningen ned på Simons forlangende. Nedrivningen var dog endnu ikke sket, da Hans og Mettes børn solgte huset i 1687, for i skødet er en klausul på at svalen skal nedbrydes på naboens begæring.

Hans Christensens død

Hans døde som nævnt mandag 23. august 1666, og han blev begravet i Budolfi Kirke 27. august, fire dage efter sin død.

På denne tid var det populært at blive begravet inde i kirken, og for at imødegå efterspørgslen kunne gravsteder gensælges, når der var gået en vis tid efter seneste gravlæggelse.

Øverst på den gravsten, som arkæologerne fandt i 2019, og som er udgangspunktet for denne artikel, er der indhugget et sekstal. Det refererer til en registrant over kirkens gravsteder, der blev påbegyndt i 1637. Her kan man læse, at Mette dagen efter Hans Christensens død købte gravstedet med påliggende sten for 50 slettedaler. At gravstedet blev købt med sten bekræftes også af tekstbåndet, der løber langs gravstenens sider. Det er skrevet med gotiske minuskler, som er en skrifttype, der var populær til indskrifter i 1400-tallet og i de første tre årtier af 1500-tallet. Det afslører dermed, at Hans Christensens gravsten er en genbrugt gravsten fra middelalderen.

Desværre er den gamle indskrift så slidt efter at have ligget i kirkegulvet mange år, at man ikke kan se, hvem gravstenen oprindeligt er blevet lagt over. Vi ved blot, at vedkommende eller dennes familie har været formuende nok til at betale for et af de populære og dyre gravsteder inde i Budolfi Kirke. Ved Hans Christensens død blev den gamle gravsten så forsynet med ny

6.

XB.

tekst og udsmykning, men den gamle indskrift langs stenens sider blev altså bibeholdt.

Da Hans Christensen dør i 1666, efterlader han sig tre små børn og en gravid kone. Det fjerde barn er en søn, der 17. april året efter får navnet Hans ved sin dåb i Budolfi Kirke.

Mette Christensdatter Pallis andet ægteskab

Nogle år efter Hans Christenses død gifter Mette sig igen. I kirkebogen står, at hun blev trolovet med Chresten Frederiksen 17. november 1669, og at de blev gift i Budolfi Kirke 12. januar 1670. Chresten flytter ind til Mette og børnene i huset på Gammelortov, og senere samme år får de sønnen Frederik, der bliver døbt 13. november 1670.

Ægteskabet varer dog kun få år, for i 1673 dør Chresten Frederiksen ved en ulyksalig hændelse til søs på en hjemrejse fra København. Han er ikke begravet i Budolfi Kirke, selvom han tilhørte Budolfi Sogn. Om han er faldet over bord og druknet, og der derfor ikke er noget lig at begrave, eller om han er begravet andetsteds, det melder kilderne ikke noget om.

Til gengæld ved vi, at han efterlader en større gæld. I skiftet kan man se, at han blandt andet skylder store summer til sine handelskontakter i Hamborg. Da børnene fra Mettes første ægteskab med Hans Christensen imidlertid har ret til arven efter deres fader, tilfalder huset på Gammelortov og en del af møblerne dem, og trods den store gæld kan Mette og børnene derfor blive boende i huset.

Mettes bror Jens Christensen Pallis bliver børnenes værge, og i de følgende år lykkes det ham, blandt andet gennem Tingretten, at inddrive en del af den gæld, som kunder skyldte Hans Christensen for varer erhvervet i hans krambod. Da Jens dør i 1677, overtager Mettes genbo, Christen Nielsen Hundt, opgaven som værge for børnene.

Mette Christensdatter Pallis' død

Som det kan læses på gravstenen, så døde Mette Christensdatter Pallis 20. marts 1680, og i kirkebogen kan vi se, at hun blev begravet i Budolfi Kirke 26. marts. Men helbredet skranter angiveligt allerede nogle år før hendes død. I en kilde fra 1677 beskrives hendes tilstand i hvert tilfælde som ringe. Det lader også til, at hun har haft problemer med at få pengene til at slå til i sine sidste

år. I hendes skifte angives det nemlig, at hun havde pantsat en stor mængde møbler og andet bohav, samt at hun havde udlejet en del af sin bolig.

Rådmand Oluf Munkgaard havde lovet Mette at afholde hendes begravelse. På regningen derfra kan man blandt andet læse, at der inden begravelsen blev fejlet inde i og udenfor kirken, at der blev holdt ligprædiken over hende, og at hun blev begravet i en kiste med beslag, samt at der blev serveret otte kander øl til ligbærerne.

Da Mette dør, er hendes ældste søn, Christen, i tjeneste ved handelsmanden Jens Jensen i Aalborg. Hans går på Latinskole, mens hendes yngste søn, den niårige Frederik, i pleje hos Frederik Wilsbek i Torslev præstegård. Her forbliver de, mens døtrene Elle og Dorthe kommer i pleje hos nogle præstevener på landet.

Det efterladte bohavende bortauktioneres, så børnene kan få deres arvelod, mens barndomshjemmet på Gammeltorv udlejes for en periode - blandt andet til sognepræst ved Budolfi Kirke, Peder Clausen, og senere til Hans Øsser, indtil huset endelig blev solgt i 1687 - syv år efter Mette Christensdatter Pallis' død.